https://doi.org/10.18485/fdu_zr.2024.46.10

821.163.41-2.09(049.32)
COBISS.SR-ID 159177481

Svetislav Jovanov[1]
Nezavisni istraživač

TA DALEKA BLISKA PROŠLOST

(Marina Milivojević Mađarev, *Novi narativ*, Novi Sad: Pozorišni muzej Vojvodine, 2023)

Knjiga Marine Milivojević Mađarev *Novi narativ (odnos prema nacionalnoj istoriji u dramskim delima u Srbiji na kraju 20. veka)* predstavlja ambicioznu studiju, koja posredstvom višedisciplinarnog pristupa propituje jedan od ključnih teatroloških problema: odnos pozorišta prema istoriji, to jest savremenosti. Ili, kako to sama autorka formuliše, cilj ove knjige je da ispita „… da li je i na koji način pozorište doprinelo promeni razumevanja prošlosti svoga naroda, a time i promeni savremenog društva". Konkretan predmet istraživanja su drame/predstave nastale u Srbiji pretežno u razdoblju između 1980. i 1990. godine (s nekoliko izuzetaka), a analitička „mreža" studije zasniva se na četiri metodološka „vodiča": formalnom (An Ibersfeld), komunikacijskom (Pfister, Fišer-Lihte), strukturnom (Sarazak, Kloc) i ideološkom (Melhinger, Leman).

Kompozicija *Novog narativa*, osim pomenutog načelno-metodološkog uvoda i zaključka, sadrži pet poglavlja ustrojenih prema tematskom kriterijumu. U prvom, „Srednjovekovna istorija i narodna epska pesma kao inspiracija za dramsko pisanje u Srbiji osamdesetih godina 20. veka", autorka pokazuje kako tretman nacionalnog mita i „kosovske žrtve" u dramama ovog razdoblja prelazi put od melodramske tragike (Ševarlićeva *Propast carstva srpskoga*) do farsične destrukcije (*Sveti Sava* Siniše Kovačevića). Pri tome, kao preteča i motivsko-stilski korektiv analize na višestruko funkcionalan način koristi se Mihizovo remek-delo *Banović Strahinja* (1963).

I drugo poglavlje, naslovljeno „Drame o 19. veku i početku 20. veka", posvećeno je dramskom tretmanu nacionalne problematike, s tim što odnos „drama–uprizorenje–društveni kontekst" poprima nove, žanrovski diferenciranije dimenzije. Naime, kao ključna dela zasnovana na ovoj tematici Marina Milivojević Mađarev opravdano i argumentovano izdvaja komade

1 svetislav.jovanov.iti@gmail.com; ORCID iD 0000-0002-5253-0439

koji omeđuju devetu deceniju: Mihizovu komediju *Cincari ili Korešpodencija* (dramatizacija segmenta Pekićevog *Zlatnog runa*) i tragikomediju Vide Ognjenović *Je li bilo kneževe večere?*. Autorka, između ostalog, ne propušta da naglasi i kako se, posredstvom prve od navedenih drama, na angažmanskom obzoru tadašnjih dramatičara, zajedno s komičkim prosedeom, pojavljuje i „proto-klasna" problematika – drugim rečima, moć novca.

Stranputice i iskušenja „nacionalnog pitanja", kako to argumentovano predočava autorka u narednom poglavlju, predočavaju se u još zaoštrenijem vidu u drami i pozorištu osamdesetih pri obradi tema iz Prvog svetskog rata. U najistaknutijim delima ove provenijencije, *Kolubarskoj bici* (1983) i *Valjevskoj bolnici* (1989) – inače, oba Mihizove dramatizacije Ćosićeve proze! – ni kolektivni heroizam naroda u prvom, niti patnja naroda u drugom slučaju nisu uravnoteženi kritičkim odmakom od (rastuće) nacional(ističke) euforije. Kao (tada slabo shvaćeni) opozit ovoj apologetskoj struji postavlja se opravdano Kovačevićeva „otvorena" tragička melodrama *Sveti Georgije ubiva aždahu* (s tim što bi bilo uputnije naglasiti u njoj elemente satire, umesto komedije).

Najzad, sasvim u skladu s poželjnom provokativnošću tematike bliske savremenosti, ali i s logikom „dobro skrojenog komada", četvrto poglavlje *Novog narativa*, nazvano „Drugi svetski rat, revolucija i žrtve Informbiroa", donosi najobimnije i najsloženije uvide. U okviru ove tematske dimenzije, dramatičari osamdesetih spajaju problematiku nacionalnog s pitanjem ideoloških podela posredstvom dva motivska čvorišta. Prvo je kritika devijacija novog socijalističkog društva, koja od „socrealizma s promenjenim političkim predznakom" (Miočinović) u *Novo je doba* Siniše Kovačevića metastazira do manihejske ideološke farse Popovićevog *Komunističkog raja*. S druge strane, zablude o liberalnom intelektualcu – pravedniku kao garantu ideje „srpskog (građanskog) jedinstva" (da ne kažem: sabornosti) u Selenićevom *Ruženju naroda u dva dela* bivaju neminovno finalizovane apologijom „dobrog kvislinga" u *Đeneralu Milanu Nediću* Siniše Kovačevića.

Nastojeći da svrsishodno zaokruži sliku tematsko-problemskih preokupacija naše drame i pozorišta u osamdesetim, autorka studije daje u završnici i sažetu ali jezgrovitu analizu dela koja istovremeno problematizuju sam medij pozorišta, ali i njegovu relaciju sa stvarnošću i instancama moći. U tom kontekstu, najubedljivija su tumačenja drame *Kako zasmejati gospodara* Vide Ognjenović i *Hrvatskog Fausta* – Šnajderove drame i predstave Slobodana Unkovskog. Čini se da je, s kompozicionog stanovišta, trebalo u isti analitički kontekst smestiti i predstavu *Misa u a-molu* Ljubiše Ristića, s obzirom na to

da ona zastupa, sa ideološkog stanovišta, jugoslovenski usmeren levičarski koncept (Šnajder), a sa estetskog iluzionističku fragmentarnost (Ognjenović, Prokić).

Bez obzira na to, možemo zaključiti da studija *Novi narativ*, obrađujući krajnje složenu (i u mnogo čemu bolno aktuelnu!) pozorišno-društvenu problematiku, umnogome uspeva da, uz pružanje pomenutih, argumentovanih i nedogmatskih uvida, podstakne čitaoca i na neka manje vidljiva i manje ugodna pitanja. Kao, na primer: da li smo – na scenama i u životu – izvukli barem minimalne pouke iz nacionalističkih euforija i pomodnih mitomanija? I još: da li su devedesete prošle zauvek, ili će nas uskoro opet pohoditi, u najboljem od svih žanrova – tragediji koja se ponavlja kao farsa?